

Рецензія
отримано 11.09.2023.
Томова Рабобей
спеціалізованої
ради ДФ 26.133.036
дек. мед. наук, професор
Руденченко А. А.

Голові спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.036
у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук,
професору, завідувачці кафедри
декоративного мистецтва і реставрації
Факультету образотворчого
мистецтва і дизайну
Руденченко Аллі Андріївни

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента **Коновалової Ольги Володимирівни**, кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри образотворчого мистецтва Факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського університету імені Бориса Грінченка про дисертацію Барбалат Олександри Володимирівни «**Візантійсько-києворуські золотарські традиції у сучасному ювелірному мистецтві України**», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

1. Актуальність теми дослідження є беззаперечною, оскільки демонструє ретельно зібраний і теоретично осмислений візуальний матеріал, вкрай необхідний для усвідомлення національної ідентичності мистецького простору сучасної України. Важливий також для практиків у царині ювелірного мистецтва – митців, викладачів, здобувачів освіти – всіх зацікавлених у розвитку доволі складної й кропіткої сфери творчості, яка потужньо презентує унікальність українського золотарства на міжнародній арені.

Як об'єкт, так і предмет дослідження сформульовані фахово й лаконічно та відображають всі конструктивно-змістовні складові дослідження. Наукова робота, зосереджена на виявленні візантійсько-києворуських золотарських традицій та їх рефлексій у сучасному ювелірному мистецтві України, пропонує упорядковану типологію, художньо-образні аспекти й

ретельне висвітлення техніко-технологічних особливостей золотих і срібних із позолотою творів ювелірного мистецтва Візантії, Київської Русі і сучасної України.

2. Наукова новизна результатів дослідження базується на фаховому аналізі формотворення, художньо-образних особливостей і техніко-технологічних прийомів виконання артефактів візантійсько-києворуського золотарства і творів сучасного ювелірного мистецтва України часів незалежності. Автором презентовано близько 450 творів ювелірного мистецтва Візантії, Київської Русі і України з провідних національних збірок і приватних колекцій, а також з музеїв світу, скрабниць храмів, монастирів і соборів Італії, Франції, Німеччини, Швейцарії, Греції, США, Грузії. Ґрунтовний аналіз творів дозволив довести факт впливу візантійсько-києворуського золотарства на розвиток сучасного ювелірного мистецтва України.

Варто звернути увагу на комплексну систематизацію модельного ряду києворуських колтів, ретельно досліджених і презентованих у додатках. Уточнений типологічний ряд ювелірних виробів дозволив автору висвітлити символіку, функціональне призначення й спосіб носіння прикрас Київської Русі. Важливим вважаємо також складову дослідження, пов'язану з аналізом техніко-технологічних процесів формотворення в ювелірному мистецтві Візантії і Київської Русі та їх трансформацією у сучасному вітчизняному золотарстві.

3. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Основні теоретичні положення і висновки, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у розробці теоретичних і практичних аспектів ювелірної галузі. Матеріал є актуальним як для майстрів-фахівців, так і для науковців, а також для представників споріднених галузей – музейних співробітників, колекціонерів і загалом представників арт-спільноти, зацікавлених не тільки у презентації українських культурних цінностей, а й у розширенні чи

удосконаленні знань, пов'язаних із особливостями техніко-технологічних процесів золотарства доби середньовіччя, так змістовно висвітлених у дослідженні.

Матеріали даної дисертації можуть знайти відображення при розробці навчальних дисциплін з історії і теорії світового й українського декоративно-прикладного мистецтва. Зокрема, розділ 2.1. «Історичні передумови появи та розвитку ювелірної справи Візантії» презентує аргументований, насичений фактами матеріал. Дослідження також стане у нагоді здобувачам-практикам з метою поглибленого вивчення техніко-технологічних процесів формотворення в ювелірній справі, зокрема, гарячого емалювання коштовних металів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі результати, викладені у ньому, отримані здобувачем особисто. Висновки і положення наукової новизни одержані самостійно, шляхом ретельного вивчення й комплексної систематизації близько 450 творів ювелірного мистецтва.

У межах даного дослідження О.В. Барбалат створено науково-дослідний проєкт «Золотий Гамаюн», метою якого є популяризація візантійсько-києворуських золотарських традицій у сучасному ювелірному мистецтві України. В межах даного проєкту впроваджено конкурс на кращий дизайн ювелірного виробу, засновано цикл міжнародних емальєрних пленерів для молоді.

4. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Поставлені завдання виконані здобувачем у повному обсязі, про що свідчить змістовний і структурно побудований текст дисертації. Кожний розділ дослідження аргументовано висвітлює поставлені у вступі завдання. Автор володіє не тільки фаховою термінологією в галузі ювелірного мистецтва, а й глибоко розуміє сутність релігійного канону, філософію й теологію досліджуваної доби, що обумовило ґрунтовне опрацювання завдань, зокрема, дослідження традицій, іконографії, художньо-образної системи й стилістики

творів візантійсько-києворуського золотарства. Активна творча й організаційна діяльність О. В. Барбалат у ювелірній царині сприяла фаховому вирішенню завдань, пов'язаних із сучасним національним простором: здійснення класифікації і типології форм, аналіз синтезу ювелірних технік, технологій і матеріалів золотарських виробів України часів незалежності.

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності підтверджується змістовним висвітленням аспектів, пов'язаних із поставленими у дослідженні завданнями й окресленою метою. Автор доволі вправно орієнтується в загальнонаукових і дисциплінарних методах дослідження, доцільно використовуючи онтологічний, герменевтичний, аксіологічний, культурологічний і метод мистецтвознавчого аналізу. Завдяки обраним підходам постала можливість осягнути цілісне явище золотарства Візантії та Київської Русі та його вплив на розвиток сучасного ювелірного мистецтва України.

Не менш важливими для констатації висновків дослідження стала дослідно-експериментальна робота О. В. Барбалат, яка проводилась на базі ювелірної майстерні кафедри декоративного мистецтва і реставрації Факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського університету імені Бориса Грінченка. На прикладі проведеного в рамках дослідження авторського експерименту було запропоновано методіку реставрації гарячої емалі на києворуських виробах широкого вжитку із золотомістких мідних сплавів.

5. Апробація результатів дослідження проводилася у вигляді обговорення на кафедрі, повідомлень і доповідей із публікацією тез на міжнародних і всеукраїнських наукових заходах: науково-практичній конференції Скарбниці Національного музею історії України «Музейні читання» (м. Київ, 29 листопада 2018 р.); міжнародному симпозіумі у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв «Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство» (м. Київ, 6 червня 2019 р.); міжнародному симпозіумі в рамках «Ювелір Експо Україна» «Візантійсько-києворуські золотарські традиції у сучасному ювелірному мистецтві» (м. Київ, 27 листопада 2019 р.);

всеукраїнській науково-практичній конференції Національного університету культури і мистецтв «Дизайн-освіта як галузь креативних індустрій» (м. Київ, 18–19 квітня 2019 р.); науково-практичній конференції Скарбниці Національного музею історії України «Музейні читання» (м. Київ, 29 листопада 2019 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Гагенмейстерські читання» (м. Кам'янець-Подільський, 19–20 листопада 2020 р.); науково-практичній конференції Скарбниці Національного музею історії України «Музейні читання» (м. Київ 24 грудня 2020 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Гаряча емаль в якості домінуючої вставки в творах ДПМ» (м. Косів, 29 жовтня 2021 р.), міжнародній науково-практичній конференції в рамках II Міжнародного емальєрного пленеру (м. Вінниця, 30 жовтня 2022 р.) та міжнародній науково-практичній конференції «Гагенмейстерські читання» (м. Кам'янець-Подільський, 1–2 грудня 2022 р.).

Наукові результати дослідження викладено у 18 наукових публікаціях, із них – 14 одноосібні, 4 – у співавторстві: 5 – наукових статей (з них 2 у співавторстві), опубліковані у наукових фахових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 13 – публікацій (з них 2 у співавторстві), у яких додатково висвітлено результати дисертації.

6. Структура та обсяг дисертації обумовлена поставленою метою та завданнями дослідження. Основний текст роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, одинадцяти підрозділів, висновків і додатків. Список використаних літературних джерел налічує 286 позицій з яких 133 іноземною мовою, основний текст дисертації з анотаціями складає 216 сторінок, обсяг додатків – 161 сторінку, загальний обсяг роботи – 405 сторінок.

7. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою з доцільним використанням не тільки мистецтвознавчої термінології, а й глибоким розумінням термінів і понять ювелірної справи. Текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на наявність текстових збігів за допомогою спеціалізованого програмного засобу «Unicheck», (довідка від 08.03.2023 року) та їх експертної оцінки, встановлено, що фактів фальсифікації та фабрикації у дисертації Барбалат О. В. та наукових публікаціях, в яких висвітлено наукові результати дисертації, не виявлено.

Отже, дисертація та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації Олександри Володимирівни Барбалат є оригінальними, у них відсутні академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація, самоплагіат.

9. Дискусійні положення та зауваження по дисертації. Вважаємо доцільним у висновках до 4 розділу лаконічно конкретизувати, які саме візантійсько-києворуські технології залишились поза увагою сучасних майстрів, які художньо-образні особливості й стилістичні прийоми залучаються. Висловлене зауваження не позначається на загальній позитивній оцінці виконаної роботи. Сподіваємось, що наступним етапом наукової діяльності автора буде створення розгорнутого іменного покажчика майстрів, що працювали з часів Київської Русі й до сьогодення незалежної України.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Барбалат О. В. на високому рівні оволоділа методологією наукової діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь та навичок, вільно володіє матеріалом. Зміст дисертації відповідає галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. На підставі вивчення тексту дисертації і

наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їх експертної оцінки, встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачкою у тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації. Дисертація Барбалат Олександри Володимирівни та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на високому науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

Дисертація Барбалат Олександри Володимирівни «Візантійсько-києворуські золотарські традиції у сучасному ювелірному мистецтві України» є актуальним, змістовним дослідженням, відповідає паспорту спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація та вимогам п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а її авторка Барбалат Олександра Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Рецензент –

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва Факультету образотворчого
мистецтва і дизайну
Київського університету
імені Бориса Грінченка:

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ

О. Коновалова
Л. Малицька
Людмила Іванівна Коновалова

Ольга КОНОВАЛОВА